

Samenvatting Economie T3

Module 4

Begrippenlijst

Ruilen over de tijd (sparen/lenen)

Als een besteding naar voren wordt gehaald spreekt men van een lening. Je leent dan geld om iets nu te kopen wat je nog moet verdienen. Als een besteding naar achteren wordt geschoven noemt men dat sparen. Je spaart dan geld om iets te kopen of iets duurders te kopen.

Tijdsvoorkeur

Er is sprake van een lage tijdsvoorkeur als een deel van het inkomen niet wordt geconsumeerd en dus wordt gespaard. Er is sprake van een hoge tijdsvoorkeur als er meer geld wordt geconsumeerd dan het inkomen hoog is. Redenen voor een lage tijdsvoorkeur zijn het voorzorgsmotief, mensen houden geld achter de hand om onverwachte uitgaven te kunnen opvangen en het speculatiemotief; mensen wachten het – in hun ogen – juiste beleggingsmoment af.

Spaarmotieven

Sparen betekent dat je een deel van je inkomen niet uitgeeft. Er zijn verschillende spaarmotieven:

- Sparen voor de rente;
- Sparen voor een bepaald doel;
- Sparen uit voorzorg (voor onverwachte kosten)

Nominale waarde

De nominale waarde is de waarde die vermeld staat op een munt of op een verhandelbaar waardepapier zoals een aandeel of obligatie. De nominale waarde van aandelen is hetzelfde als de waarde van de aandelen die in de statuten van een NV staat vermeld. Deze waarde wijkt gewoonlijk af van de handelswaarde of koers.

Intrinsieke waarde van geld

De intrinsieke waarde van geld is de waarde van het materiaal waarvan de munt of het bankbiljet gemaakt is.

Koopkracht

Hiermee wordt de hoeveelheid goederen en diensten bedoeld dat je voor je geld kunt kopen. Men vergelijkt de koopkracht van een munt in verschillende landen of in de loop van de tijd door na te gaan hoeveel eenheden van die munt men moet betalen voor een standaard 'mandje', goederen en diensten.

Indexcijfer

Indexcijfers zijn verhoudingsgetallen. Hiermee kun je verschillende grootheden met elkaar vergelijken. Je kunt bijvoorbeeld als grootheid het aantal inwoners van Nederland

nemen en de bevolkingsgroei door de jaren heen met elkaar vergelijken. Het basisjaar (het jaar wanneer je begint te meten) wordt altijd gelijkgesteld aan 100. Een indexcijfer wordt ook wel een kengetal genoemd.

Nominaal indexcijfer

Nominaal is zonder rekening te houden met de inflatie. Voorbeeld:

Je hebt 100 euro op je spaarrekening staan, met een rente van 5%. Het indexcijfer van de 100 euro is het cijfer 100. Na een jaar is die 100 euro veranderd in 105 euro. Het nominale indexcijfer is in dat geval 105.

Prijsindexcijfer

Een maatstaf om de veranderingen in de prijzen (inflatie) gedurende een bepaalde periode te meten. Een belangrijke prijsindex is de consumentenprijsindex (CPI). Deze meet de gemiddelde prijsverandering van een standaardpakket goederen en diensten van huishoudens.

Reëel indexcijfer (koopkracht)

Het nominale indexcijfer gecorrigeerd voor de inflatie. Dit wordt defleren genoemd.

Consumentenprijsindex (CPI)

Gewogen gemiddelde van een groot aantal partiële prijsindexcijfers.

Budgetonderzoek

Onderzoek naar de bestedingsgewoontes van gezinnen. Er wordt dan bijvoorbeeld gekeken hoeveel geld gezinnen uitgeven aan vakanties, nieuwe kleren, huur etc. als percentage van het totale inkomen per gezin. Het CBS voert ieder jaar een budgetonderzoek uit en het NIBUD doet veel advies op dit gebied richting consumenten.

Inflatie

Inflatie wordt meestal omschreven als waardevermindering van het geld. Geld heeft alleen waarde als je er producten voor kunt kopen. De waarde van het geld wordt dus bepaald door het aantal producten dat je voor een bepaald bedrag kunt kopen. En het aantal producten dat je kunt kopen met een bepaald bedrag, wordt bepaald door de prijs van deze producten. Inflatie ontstaat dus door prijsstijgingen.

Eindwaarde

De eindwaarde is de hoofdsom inclusief de rente die er over een bepaalde periode wordt genoten.

Contante waarde (van een vordering of schuld)

Geld dat in de toekomst wordt ontvangen of betaald, heeft minder waarde dan geld dat direct wordt ontvangen of betaald. De ontvanger of betaler mist immers rente over het geld. Het bedrag wordt daarom contant gemaakt, dat wil zeggen afgewaardeerd met toepassing van een rentefactor.

Transactiemotief

Het deel van het geld dat je in bezit hebt dat bedoeld is voor het voldoen van transacties. Denk hierbij aan het geld waar boodschappen van gedaan wordt.

Liquiditeitsvoorkeur

Liquiditeitsvoorkeur is de voorkeur van op welke plaats mensen het geld willen hebben. Wanneer ze het geld van de bank afhalen omdat ze het willen besteden, leven ze een renteoffer.

Liquiditeiten

Verhouding tussen kasmiddelen (van een bank) en kortlopende verplichtingen.

Voorzorg- of speculatiemotief

Het voorzorg- of speculatiemotief houdt in dat mensen voorzichtig met hun geld omgaan, met het motief dat er onverwachte kosten kunnen komen. Door hier een potje voor vrij te houden, kun je deze kostenposten opvangen.

Balans

De balans is een momentopname van alle bezittingen die een bedrijf heeft en de wijze waarop deze bezittingen zijn gefinancierd. Omdat het over een momentopname gaat, staan op de balans per definitie voorraadgrootheden. Bezittingen zijn altijd gefinancierd. Hetzij door geld te lenen, hetzij door eigen geld eraan uit te geven. Debet- en Creditzijde van de balans zijn dus per definitie aan elkaar gelijk.

Activa

De activa (debet) staan altijd aan de linker kant van de balans. Aan de activa kant staan je bezittingen.

Passiva

De passiva (credit) staan altijd aan de rechter kant van de rechterkant. Aan de passiva kant staat het vermogen, hoe je de activa gefinancierd hebt. Passiva heeft drie vormen: lang vreemd vermogen, kort vreemd vermogen en eigen vermogen.

Eigen vermogen

Bezittingen minus schulden.

Debiteuren

Dit zijn openstaande rekeningen van personen of bedrijven, omdat zij goederen of diensten geleverd hebben gekregen die niet gelijk (contant) zijn betaald. Kortom: debiteuren zijn alle rekeningen die nog aan een onderneming of organisatie moeten worden voldaan.

Crediteuren

Dit zijn rekeningen die nog betaald moeten worden aan personen of bedrijven, omdat zij goederen of diensten hebben geleverd die nog niet gelijk (contant) zijn betaald. Kortom: crediteuren zijn alle openstaande rekeningen van een onderneming of organisatie die nog betaald moeten worden.

Afschrijvingen

De afschrijving van spullen houdt in dat spullen minder waard worden naarmate ze ouder worden. Een auto schrijf je per jaar gemiddeld 4000 euro op af. Hierdoor is de auto na een aantal jaar dus minder waard.

Rente (de prijs van geld)

Prijs van geld/krediet. Ook wel interest genoemd.

Vermogensmarkt

De vermogensmarkt is het geheel van vraag naar en aanbod van krediet. De totale vermogensmarkt is de geldmarkt plus de kapitaalmarkt.

Kredietverlening

Het verstrekken van een lening. Door een lening wordt het krediet wat je hebt, vergroot.

Geldschepping

Vergroting van de maatschappelijke geldhoeveelheid.

Rekening courant

Een rekening courant is een rekening bij een bank waarbij een onderneming of persoon 'rood' mag staan. De rekening courant is een doorlopend krediet die een onderneming of persoon kan gebruiken voor de dagelijkse betalingen. Als vergoeding voor het krediet betaald de onderneming rente aan de bank. De rekening courant wordt ook wel creditrekening of betaalrekening genoemd en staat op de boekhoudkundige balans als kort vreemd vermogen.

Overbesteding

De situatie waarbij de besteders meer willen kopen dan met de gegeven capaciteit kan worden geproduceerd. Er doen zich allerlei spanningsverschijnselen voor: fabrikanten kunnen niet meer op tijd leveren, er zijn te weinig werknemers, er is onvoldoende krediet verkrijgbaar. De prijzen van de productiefactoren gaan omhoog: de lonen stijgen, de prijzen van grondstoffen lopen op, krediet wordt duurder. Uiteindelijk worden deze prijsstijgingen doorberekend in de prijzen van de eindproducten: er bestaat bestedingsinflatie.

Kosteninflatie

Dit is inflatie die veroorzaakt wordt door de aanbodzijde van de economie. De kosten van het produceren van goederen stijgt waardoor de kosten worden doorberekend in de verkoopprijs. Een voorbeeld hiervan is de stijging van productiefactoren, zoals grondstoffen, lonen en belastingen. Het gevolg van kosteninflatie is koopkrachtdaling.

Kunnen

Redenen voor ruilen over tijd

Mensen hebben verschillende redenen om geld te ruilen over de tijd. Er zijn talloze voorbeelden en alle bevinden zich in één van deze twee categorieën: leners en spaarders.

Een van de voornaamste redenen om te sparen is omdat ze het geld op dit moment niet nodig hebben. Nog een reden om te gaan sparen: dan kan iemand anders jouw geld gebruiken om te lenen. Dat brengt ons op het volgende punt: leners. Dit zijn de vragers op de vermogensmarkt en hebben dus een tekort. Mensen ruilen over de tijd om verschillende redenen. De spaarders zijn de aanbieders op de vermogensmarkt, zij

bieden kapitaal aan. Hierover krijgen ze ook rente van de instantie waar ze hun geld gedeponeerd hebben, als een soort vergoeding. Als er dus geen leners zouden zijn, zou de instelling binnen te kortste keren failliet zijn. Gelukkig zijn er wel leners: de vragers op de vermogensmarkt. Wanneer mensen sparen wordt de consumptie in de tijd naar achteren geschoven. Dit is anders wanneer mensen gaan lenen. Hierdoor wordt de consumptie naar voren gehaald. Echter de gevolgen van lenen zijn wel dat je langer door moet werken om het ten eerste terug te betalen. Denk ook aan de rente over het geleende bedrag. Mensen die sparen hebben dus een positieve tijdsvoorkeur en mensen die lenen een negatieve tijdsvoorkeur. Dat betekent dat mensen die sparen nu geld uit kunnen lenen, terwijl leners juist geld moeten lenen.

Berekenen van het CPI

Het CPI geeft de gemiddelde prijsstijging aan van een pakket goederen en diensten dat door een bepaalde groep mensen gekocht wordt. Deze prijsstijging wordt uitgedrukt ten opzichte van het basisjaar. Het CPI is de maatstaf waarmee we de jaarlijkse inflatie meten. Het CPI is een samengesteld en gewogen indexcijfer, waarbij elke productgroep meetelt naar relatieve belangrijkheid. Het samengesteld gewogen prijsindexcijfer wordt berekend door alle partiële indexcijfers te vermenigvuldigen met hun wegingsfactoren. En daarna al deze uitkomsten op te tellen en te delen door het totaal van de wegingsfactoren:

$$\text{CPI} = \frac{\text{wegingsfactor} \times \text{prijsindexcijfer}}{\text{wegingsfactoren}}$$

De wegingsfactoren worden periodiek door middel van een budgetonderzoek opnieuw bepaald. Bij zo'n budgetonderzoek wordt gekeken hoeveel geld een gezin uitgeeft aan de diverse productgroepen. Op deze wijze kan het belang van de verschillende prijsstijgingen worden bepaald.

Voorbeeld van een gemiddeld Nederlands gezin:

categorie (productgroep)	wegingsfactor (relatieve belangrijkheid)	index prijsverandering (partiele indexcijfer)
woning	28 %	104
voeding	24 %	99
ontspanning	17 %	102,5
verzorging	9 %	105
overige	22 %	101

$$\frac{28 \times 104 + 24 \times 99 + 17 \times 102,5 + 9 \times 105 + 22 \times 101}{28 + 24 + 17 + 9 + 22} = \frac{10197,5}{100} = 101,98$$

Dat wil dus zeggen dat een pakket goederen van een gemiddeld gezin in Nederland in het afgelopen jaar (ten opzichte van het basisjaar) 1,98% duurder is geworden. Dit CPI nemen we als gemiddelde voor heel Nederland, zodat we mogen stellen dat de inflatie in Nederland ongeveer 2% bedroeg. Natuurlijk heeft elke Nederlander zijn eigen pakket goederen, zodat de zojuist berekende gemiddelde prijsstijging voor weinig mensen exact de juiste is. Om die reden wordt tegenwoordig door het CBS voor verschillende

belangengroepen een apart CPI berekend op basis van afwijkende wegingsfactoren. Zo zal bij bejaarden de uitgaven voor gezondheidszorg zwaarder meetellen in het gemiddelde, terwijl bij jongeren de uitgaven voor ontspanning (uitgaan en sport) zwaarder zullen wegen.

Koopkracht

Prijsstijgingen hebben invloed op de hoeveelheid goederen die we kunnen kopen met ons geld. Om die reden kijken mensen (en in het bijzonder vakbonden tijdens Cao-onderhandelingen) niet alleen naar het bedrag dat zij verdienen (nominaal inkomen), maar vergelijken zij dit met de verandering van de prijzen in diezelfde periode. Als het bedrag dat je verdient in 2001 met 4% toeneemt (nominale inkomensstijging), lijkt dit leuk. Wanneer er in datzelfde jaar sprake is van 10% prijsstijgingen (inflatie), zul je minder goederen kunnen kopen als het jaar daarvoor. Formule:

$$RIC = \frac{NIC}{PIC} \times 100$$

waarbij:

RIC = reële indexcijfer (volume/koopkracht)

NIC = nominale indexcijfer (waarde)

PIC = prijsindexcijfer (prijs)

In dit geval dus:

$$RIC = \frac{104}{110} \times 100 = 94,54$$

Wanneer het reële indexcijfer zakt van 100 naar 94,54 is er dus sprake van een koopkrachtverlies 5,46%.

Liquiditeitsvoorkeur o.i.v. renteverwachtingen

De rente op een spaarrekening staat niet altijd vast. Deze verschilt soms nogal. Als het goed gaat met de economie is de rente hoog, gaat het slecht met de economie dan is de rente laag. Als de rente hoog is, vinden mensen het niet erg om hun geld op een spaarrekening te zetten. Mensen gaan dan minder snel beleggen in obligaties en aandelen omdat hier een hoger risico aan vastzit dan wanneer je het geld op een spaarrekening zet. Maar als het slecht gaat met de economie en de rente op een spaarrekening erg laag is, gaan mensen sneller beleggen. Dit betekent dan wel een groter risico maar ook een hogere rente. Als mensen weinig rente krijgen op hun spaarrekening zullen ze sneller overstappen op beleggen en vinden ze het risico minder erg.

Bankbalans interpreteren

Je verliest op debiteuren als deze uiteindelijk niet willen/kunnen betalen. Dit is een risico dat je als ondernemer loopt en de schade zal de ondernemer dan ook met eigen vermogen moeten betalen. Deze afschrijving verwerk je dus m.b.v. een min-bedrag bij eigen vermogen op de balans.

Kredietverlening leidt tot geldschepping

Als het risico groot is dat iemand een lening (op den duur) niet gaat aflossen, zal de rente hoger zijn. De tijdsvoorkeur speelt een rol bij de grootte van het risico.

Ook als er inflatie is zal de rente worden verhoogd. Immers: geld wordt minder waard. Stel dat er €100,- geleend is, kon je daar eerst 100 producten (van €1,-) van kopen. Door de inflatie kun je met dezelfde €100,- nu nog maar 98 producten kopen. Als er dus €100,- geleend is, is dit bedrag tegen de tijd dat het afgelost wordt veel minder waard. Dit verschil moet worden opgevangen en dat gebeurt met een verhoging van de rente.

Berekenen van de eindwaarde of contante waarde van een geldbedrag (vordering of schuld)

Eindwaarde → beginwaarde + genoten rente over een bepaalde periode

Contante waarde → **Geen idee hoe je de contante waarde berekend**

Oorzaken inflatie

Inflatie kan drie oorzaken hebben:

- Overbesteding: De vraag naar goederen/diensten is groter dan het aanbod. Men wil meer kopen/besteden dan er geproduceerd wordt.
- Stijging van de productiekosten/kostprijs. Als bijvoorbeeld de olie- en gasprijzen, de lonen of de belastingen toenemen, zullen de ondernemers daar gelijk op reageren.
- Stijging van de geldhoeveelheid. De geldhoeveelheid om goederen te kopen neemt toe. Bijvoorbeeld doordat consumenten spaargeld opnemen of meer gaan lenen. Als er meer geld beschikbaar is en de hoeveelheid goederen blijft gelijk, dan stijgt de prijs per product.

Nadelen van inflatie

- Onze koopkracht daalt. Als onze euro minder waard wordt, kunnen we voor hetzelfde geldbedrag minder kopen.
- Ons spaargeld wordt minder waard. Inflatie tast de waarde van ons spaargeld aan.
- De concurrentie wordt zwaarder. Als Nederlandse exportgoederen duurder worden en importproducten goedkoper, verslechtert onze concurrentiepositie.
- Lenen wordt duurder. Bij een oplopende inflatie zullen hypotheek- en kredietverstrekkers als compensatie de rentetarieven verhogen.

Voordelen van inflatie

- Bestaande leningen slinken. Huizenbezitters die al een hypotheek hebben afgesloten en de rente voor langere tijd hebben vastgezet, profiteren juist van een oplopende inflatie. De hoogte van de hypotheek blijft gelijk, maar de lening wordt minder waard.

Toepassen van het vraag- en aanbodschaam op de vermogensmarkt, op gegeven situaties/gebeurtenissen op de vermogensmarkt; ??

Module 5

Begrippenlijst

Investeren

Een investering is een opoffering in tijd, geld (hierbij spreek men vaak van een kapitaalinjectie) of mankracht (personeel) ten behoeve van een doel dat pas op lange termijn wordt behaald.

Voorraadgrootheden

De voorraadgrootheid is de voorraad gemeten op een bepaald punt in het jaar, bijvoorbeeld in januari.

Balans

De balans is een momentopname van alle bezittingen die een bedrijf heeft en de wijze waarop deze bezittingen zijn gefinancierd. Omdat het over een momentopname gaat, staan op de balans per definitie voorraadgrootheden. Bezittingen zijn altijd gefinancierd. Hetzij door geld te lenen, hetzij door eigen geld eraan uit te geven. Debet- en Creditzijde van de balans zijn dus per definitie aan elkaar gelijk.

Menselijk kapitaal

Het geheel van vaardigheden die economisch waardevol zijn.

Verdiencapaciteit

Bij arbeidsongeschiktheid is er sprake van verkleining van de verdien capaciteit. Je kunt immers minder arbeid verrichten dan voorheen en dus minder verdienen.

Studiefinanciering

Studiefinanciering is een overheidstoelage voor studenten.

Basisbeurs

De basisbeurs is een vergoeding in het onderwijs in Nederland die wordt uitgekeerd in de vorm van een prestatiebeurs. Het is een vorm van studiefinanciering. De basisbeurs werd in 1986 ingevoerd. Voorheen kregen ouders een opslag op de kinderbijslag. Hierdoor waren studenten afhankelijk van hun ouders. De basisbeurs verzekerde studenten van een onafhankelijke studiefinanciering.

Informatie Beheer Groep (IB-Groep)

In 1994 ontstond de Informatie Beheer Groep (IB-Groep) uit de verzelfstandiging van de Informatiseringsbank tot een zelfstandig bestuursorgaan.

Opofferingskosten

Opofferingskosten zijn de kosten van het opgeofferde alternatief. Tijd is schaars, dus je zult keuzes moeten maken. 'Ga ik naar de bioscoop of ga ik sporten?' De ene mogelijkheid zul je moeten opofferen om de andere mogelijkheid uit te kunnen voeren.

Financiële opofferingskosten van een studie

Financiële opofferingskosten van een studie is het misgelopen salaris dat je had kunnen verdienen tijdens je studie. Met studeren hoop je later meer te verdienen en zo dit misgelopen salaris terug te verdienen.

Vrijwillige vervroegde uittreding (VUT)

De vrijwillige vervroegde uittreding heet in de volksmond VUT. Mensen kunnen, wanneer ze daar voor kiezen, eerder stoppen met werken dan hun 67e levensjaar. Hierdoor ontstaan weer nieuwe arbeidsplaatsen. De VUT is per 1 januari 2006 vervangen door de levensloopregeling.

Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU)

Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU) is een aflopende prepensioenregeling voor werknemers in de overheidsdienst en onderwijs. De regeling werd per 1 april 1997 ingevoerd. Hij verving de VUT-regeling voor overheidspersoneel. De FPU-rechten bestonden uit een basisdeel gefinancierd door middel van het omslagstelsel en een opbouwdeel gefinancierd via het kapitaaldeckingsstelsel.

Levensloopregeling

De levensloopregeling is een regeling die per 1 januari 2012 niet meer beschikbaar is voor nieuwe deelnemers. Personen die werknemer zijn in de zin van de Wet arbeid en zorg hebben het recht om deel te nemen aan de levensloopregeling. De werkgever is verplicht hieraan mee te werken. De werknemer geeft aan bij welke instelling hij wil sparen voor levensloop en welk gedeelte van zijn inkomen de werkgever dient over te maken aan die instelling.

Ruilen over de tijd

Als een besteding naar voren wordt gehaald spreekt men van een lening. Je leent dan geld om iets nu te kopen wat je nog moet verdienen. Als een besteding naar achteren wordt geschoven noemt men dat sparen. Je spaart dan geld om iets te kopen of iets duurders te kopen.

Tijdvoorkeur

Er is sprake van een lage tijdsvoorkeur als een deel van het inkomen niet wordt geconsumeerd en dus wordt gespaard. Er is sprake van een hoge tijdsvoorkeur als er meer geld wordt geconsumeerd dan het inkomen hoog is.

Huurtoeslag

Huurtoeslag is een bijdrage in de huurkosten. Wanneer je in een huurhuis woont krijg je misschien huurtoeslag. Hoe hoog de toeslag is, hangt af van de huurprijs, het inkomen, leeftijd en de woonsituatie. Is het vermogen te hoog? Dan krijg je geen huurtoeslag.

Vergrijzing

Deze term wordt gebruikt om aan te geven dat het aandeel van ouderen in de bevolking stijgt en daardoor een stijging van de gemiddelde leeftijd veroorzaakt.

Ontgroening

De relatieve afname van de leeftijdsgroep 0 tot 19.

Grijze druk

De verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen van 20 tot 65 jaar → oudere groep heeft de overhand

Groene druk

De verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 20 jaar en het aantal personen van 20 tot 65 jaar → jongere groep heeft de overhand

Omslagstelsel

Stelsel waarbij de premies die de werkenden in een jaar opbrengen, precies voldoende zijn om de uitkeringen in dat jaar te betalen.

Algemene ouderdomswet (AOW)

De Algemene Ouderdomswet wordt in het dagelijkse taalgebruik AOW genoemd. In deze wet staat dat als je 65 jaar of ouder bent recht hebt op een uitkering, zodat je niet meer hoeft te werken. Het huidige kabinet heeft nu het plan deze leeftijd te verhogen van 65 jaar naar 67 jaar of misschien wel ouder. Deze wet valt onder de volksverzekeringen.

Kapitaaldekkingsstelsel

Stelsel waarbij pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen de ontvangen premies beleggen om latere uitkeringen mogelijk te maken.

Kunnen

Opofferingskosten studeren

Als je studeert verdien je geen geld. Dit geld is dan één van je opofferingskosten. Als je gaat werken heb je wel geld, maar minder kennis en een diploma minder. Dat zijn dan je opofferingskosten. Opofferingskosten ontstaan doordat onze behoeftes oneindig zijn maar onze middelen beperkt zijn. Hierdoor moeten we keuzes maken en keuzes brengen opofferingskosten met zich mee.

Analyseren van ruilproces en iedereen optimaal zijn voordelen kan benutten

Als je in een situatie van lenen moet je er interest over betalen, zo maakt de bank winst denk je. Maar de bank leent het geld aan jou uit dus is de bank in die tijd die hoeveelheid geld kwijt aan andere leners. Zodra je je lening terugbetaalt inclusief de rente, kan de bank dat weer uitlenen. Iedereen benut optimaal zijn voordelen hiermee: de persoon die het geld op dat tijdstip nodig had heeft het geld kunnen gebruiken en kunnen terugbetalen. De bank heeft voor het uitlenen van geld (de risico die de bank loopt) winst op kunnen maken.

Maar zodra je je lening niet kan betalen, levert dit een steeds grotere schuld op en krijgt de bank zijn geld niet terug. De bank had dit geld kunnen uitlenen aan iemand die het wel terug had kunnen betalen, dit is de risico die de bank loopt en kunnen de voordelen niet optimaal benut raken. Dit is het ruilproces van geld tussen de bank en de klant.

Je kan je in een gegeven (gezins)situatie verplaatsen en hierin bij voorkomende keuzes analyseren dat die keuzes en de ruil die plaatsvindt, worden gecoördineerd via markten, (bv arbeidsmarkt, huizenmarkt, hypotheekmarkt, vermogensmarkt), prijsvorming is daarbij het mechanisme waarmee vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd; ??

Op welke manier de hypotheekmarkt, de effectenbeurs, de huizenmarkt en de arbeidsmarkt met elkaar samenhangen

De hypotheekmarkt, de effectenbeurs, de huizenmarkt en de arbeidsmarkt hangen allemaal met elkaar samen. Ten eerste de arbeidsmarkt → Als er weinig werk is, raken veel mensen hun baan kwijt. Hierdoor hebben deze mensen minder/geen inkomen. Ze krijgen dan moeite met het betalen van de hypotheek. Dat heeft invloed op de hypotheekmarkt en de huizenmarkt. Als een aantal van deze arbeiders aan beleggen deden, zullen ze dat (nu ze weinig geld te besteden hebben) een te groot risico vinden. Hierdoor zal het aantal beleggers dus ook afnemen. Ten tweede de effectenbeurs → Stel dat het erg slecht gaat met bedrijven en dus met de beurs. Veel beleggers verliezen hun geld, dit heeft weer invloed op de hypotheekmarkt voor de beleggers met een hypotheek. Zij kunnen dan, doordat ze op de beurs zoveel geld zijn kwijtgeraakt, moeilijker hun hypotheek betalen. Andere factoren zoals inflatie en de hoogte van rente hebben invloed op alle markten en al deze markten dus ook op elkaar. Gaat het slecht op de ene markt, dan heeft een andere markt daar last van. Dit zie je nu bijvoorbeeld gebeuren in de crisis.

Op welke manier de hypotheekmarkt, de effectenbeurs, de huizenmarkt en de arbeidsmarkt met elkaar samenhangen

De hypotheekmarkt, de effectenbeurs, de huizenmarkt en de arbeidsmarkt hangen allemaal met elkaar samen. Ten eerste de arbeidsmarkt → Als er weinig werk is, raken veel mensen hun baan kwijt. Hierdoor hebben deze mensen minder/geen inkomen. Ze krijgen dan moeite met het betalen van de hypotheek. Dat heeft invloed op de hypotheekmarkt en de huizenmarkt. Als een aantal van deze arbeiders aan beleggen deden, zullen ze dat (nu ze weinig geld te besteden hebben) een te groot risico vinden. Hierdoor zal het aantal beleggers dus ook afnemen. Ten tweede de effectenbeurs → Stel dat het erg slecht gaat met bedrijven en dus met de beurs. Veel beleggers verliezen hun geld, dit heeft weer invloed op de hypotheekmarkt voor de beleggers met een hypotheek. Zij kunnen dan, doordat ze op de beurs zoveel geld zijn kwijtgeraakt, moeilijker hun hypotheek betalen. Andere factoren zoals inflatie en de hoogte van rente hebben invloed op alle markten en al deze markten dus ook op elkaar. Gaat het slecht op de ene markt, dan heeft een andere markt daar last van. Dit zie je nu bijvoorbeeld gebeuren in de crisis.

Je kan je in een gegeven (gezins)situatie (bv studeren of werken, huren of kopen, werken of rusten) verplaatsen en hierin bij voorkomende keuzes analyseren dat ruilen niet alleen op een bepaald moment, maar ook in de loop van de tijd plaatsvindt; ??

Situaties met keuzes waarbij er wordt geruild in de loop van de tijd

We moeten keuzes maken. Dit komt doordat onze behoeften oneindig zijn maar de middelen beperkt. Veel keuzes brengen opofferingskosten met zich mee. Sommige opofferingskosten merk je niet meteen maar pas later. Stel je moet de keuze maken tussen werken of studeren. Als je gaat studeren, zijn je opofferingskosten het geld dat je zou verdienen met werken. Dit merk je direct als je gaat studeren, je hebt dan niet veel geld en mist het misschien zelfs. Maar als je gaat werken, zijn je opofferingskosten de kennis die je tijdens het studeren op zou doen en het hebben van een extra diploma. Van deze opofferingskosten merk je misschien niet meteen iets, maar in de loop van de tijd wel. Als je nu gaat werken in de bediening om snel geld te verdienen, maar je wil over 10

jaar iets anders doen. Loop je misschien tegen het probleem aan dat je nergens aan het werk kunt omdat je geen opleiding hebt.

Er zijn drie levensfasen (waarin je belangrijke keuzes maakt) :

'De kater komt later': met dit gezegde willen ze zeggen dat: Op dit moment is het goed/fijn (gezellig) & denk je niet na over de gevolgen die er wel zijn. En dus de kater (de gevolgen) komen later. Er vind een verkeerde afweging plaats tussen nu & later.

Verwerken in een betoog waarom je kiest voor werken of studeren: Voorbeelden: je kunt met je studie iets doen wat je leuk vind, je hoopt op een betere baan en dus meer geld te verdienen, of je wilt juist werken omdat je nu geld nodig hebt, geen zin hebt om te studeren of het beroep dat je wilt uitoefenen ook zonder extra diploma kunt uitoefenen.

Betoog Reden koop of huur voor een huis. bij huren: Je wilt bijvoorbeeld niet het risico lopen dat je je huis in tijden van nood niet kwijt kunt, je moet de meeste onderhoudsbeurten niet te betalen. Bij kopen kun je juist graag bezit willen, het later als ware goedkoper is dan huren of je wilt je huis echt hebben zoals jij het wilt. Ook de grote van een huis speelt een belangrijke rol.

Betoog/rekening voor werken of rusten: rusten: je hebt geen zin meer in je werk en wilt vanaf nu rust en hebt genoeg vermogen om dit ook te kunnen doen. **Werken:** je hebt echt geld nodig en dus blijf je doorwerken, ook kan je het werk echt heel leuk vinden.

Afweging die studenten maken als ze bij hun studie gaan werken.

Wanneer een student naast zijn/haar studie gaat werken zijn er een aantal opofferingskosten die hij/zij heeft. Allereerst zullen zij meerdere jaren een inkomen hebben, maar dit inkomen is vaak laag omdat zij niet volledig inzetbaar zijn en omdat ze nog geen leeftijd bereikt hebben waar het inkomen relatief hoog is. Ten tweede zullen ze bij studievertraging hogere studiekosten krijgen. Ze verspreiden hun tijd over de studie en het werk. Waardoor er minder tijd aan de studie besteed kan worden dan iemand die niet werkt. Als dit lijdt tot een jaar blijven zitten, zal er meer geld betaald moeten worden om de studie af te maken.

Uitleggen dat bij lenen voor een studie, huis en bij sparen voor pensioen sprake is van ruilen over de tijd. Hierbij worden alle financiële opofferingskosten tegen elkaar afgewogen, je kan aangeven welke rol tijdvoorkeur speelt en kan je hiervoor de voorraad- en stroomgrootheden benoemen.

Ruilen over de tijd is het uitstellen van consumptie nu, voor een grote consumptie in de toekomst. Of andersom het naar voren halen van geld voor een consumptie zodat er nu iets met het geld gedaan kan worden maar later niet meer.

Bij het lenen voor een studie haal je geld naar voren om dat te gebruiken voor de studie. Waarschijnlijk heb je als studie nog niet voldoende geld om de gehele studie te financieren. Door het geld, dat je later zal (terug)verdienen door te werken, naar voren te halen kan de studie gefinancierd worden. De opofferingskosten hiervoor zijn wel dat je dit geleende geld later moet terugverdienen. Hiervoor moet eerst gekeken worden naar het inkomen dat je later waarschijnlijk zal gaan verdienen.

Je kan de gevolgen van bepaalde keuzes om te ruilen over de tijd weergeven in een balans en deze balansen met elkaar vergelijken in de loop van de tijd;

Van ruilen over de tijd kun je twee balansen maken:

Sparen: vandaag iets niet kopen/doen voor een doel in de toekomst.

Lenen: vandaag iets kopen/doen dat je in de toekomst pas kan veroorloven.

Rente omhoog → sparen voordeliger → lenen duurder

Rente omlaag → sparen duurder → lenen goedkoper

Je kan uitleggen dat arbeid behalve een productiegoed ook een consumptiegoed is, waar het van afhangt in hoeverre investeren in menselijk kapitaal winstgevend is

***voor de student/werknemer en**

***voor de producent en**

***voor de overheid,**

hierbij ook aangeven wat de verdien capaciteit en de marktwaarde van een werknemer is;

Arbeid is een productiegoed omdat je arbeid verleent tot het maken van productie (van goederen) en deze weer aan mensen verkoopt. (consumenten)

Consumenten verlenen ook arbeid en doordat ze een inkomen hebben, bestaat een deel van hun uitgaven uit consumptie, zijn zij dus ook een consumptiegoed.

Waarom belasting?

in België moet je, net als in Nederland, ook belasting betalen. De overheid zorgt in Nederland en België voor bijvoorbeeld het onderhoud van straten, zodat ze veilig blijven om over te fietsen. Maar de overheid zorgt ook voor een goede oude dag van jouw oma of opa, voor veiligheid, onderwijs en nog veel meer! Voor al deze zaken heeft de overheid geld nodig. Dit geld ontvangt de Nederlandse overheid voor een groot deel uit belastingen. Iedereen betaalt mee aan de levensloopregeling, zodat er verlof kan worden genomen.

Je kan de gevolgen van vergrijzing (toenemende grijze druk) berekenen voor de hoogte van de aow premie als er voor de financiering van de aow gebruik wordt gemaakt van het omslagstelsel, je kan daarbij ook uitleggen waarom de aow niet mag worden geprivatiseerd; ??

Gevolgen vergrijzing voor AOW

Door vergrijzing ook meer AOW-uitgaven. Omdat er steeds meer oudere mensen zijn die recht op AOW hebben, kost dit ook meer geld.

Waarom AOW niet privatiseren

Mensen moeten dan zelf geld opzij gaan zetten. Door belasting te betalen voor het AOW hebben ze daar laten profijt van, maar ze er zelf voor te laten zorgen is niet goed. Al helemaal niet voor bijvoorbeeld werklozen, die al weinig geld hebben en dan ook nog hun AOW zelf moeten zien te regelen.

Je kan uitleggen op welke manieren de vut (fpu), aow en de (bedrijfs)pensioenen zijn gefinancierd en daarbij globaal (niet exact, maar benaderend) berekenen hoeveel pensioenvermogen nodig is (gespaard moet worden) voor een bepaald pensioen, rekening houdend met inflatie en rentepercentage; ??

Waarom jonge mensen liever nog niet zo snel aan pensioensopbouw beginnen

Als je 30 bent, is je pensioen nog ver weg. Opbrengsten en kosten in de toekomst lijken vanuit het heden kleiner dan ze in werkelijkheid zijn. Dit leidt er toe dat beslissingen vaak genomen worden op grond van een vertekend beeld. Er vindt dan een verkeerde afweging plaats.

Dit verschijnsel doet zich zowel voor op korte als op lange termijn. Bijvoorbeeld wanneer je uit gaat. Je weet dat als je teveel alcohol drinkt, de kater je de volgende morgen staat op te wachten. Toch drink je teveel "De kater komt later".

Je hebt na iedere zes weken een toetsweek met daarin bijna iedere dag twee toetsen. Je weet dat je al die toetsen niet in de laatste paar dagen voldoende kunt leren. Het advies van je docenten is om vanaf het begin je studie regelmatig bij te houden voor een voldoende score aan het eind. Toch is dit erg lastig omdat er gedurende die zes weken genoeg andere (leukere) dingen te doen zijn en die lijken op dat moment belangrijker dan de toetsweek.

Het sparen om eerder te kunnen stoppen met werken, brengt nu opofferingskosten met zich mee, zoals een wat ruimere manier van leven. Omdat het voordeel in het heden zwaarder lijkt te wegen dan het voordeel in de toekomst leggen veel mensen te weinig opzij om eerder te kunnen stoppen met werken. De overheid probeert via de *levensloopregeling* het gedrag van mensen te beïnvloeden.